
Hrvatska nakon Dayton

ZLATKO CANJUGA*

Sažetak

Autor smatra da je američka politička i vojna inicijativa u Bosni i Hercegovini omogućila okončanje četverogodišnjeg rata, te je ujedno učvrstila američki utjecaj u regiji. Europska je unija na nove okolnosti reagirala usvajanjem novoga regionalnog pristupa prema zemljama jugoistočne Europe. Takav se pristup primjenjuje i prema drugim europskim i mediteranskim regijama izvan EU (srednja i istočna Europa, baltičke zemlje, sredozemne zemlje, Zajednica Nezavisnih Država). U svojoj politici prema Hrvatskoj EU je vrlo suzdržana i inzistira na ispunjenju niza preduvjeta prije nego što započnu pregovori o pridruživanju Hrvatske EU. Hrvatska politika teži povezivanju Hrvatske s EU i spremna je poraditi na ispunjenju europskih zahtjeva, ali je krajnje skeptična prema regionalnom povezivanju.

Europske države iznenadila je američka odlučnost u uspostavi mira na području Bosne i Hercegovine potpisivanjem Daytonskog mirovnog sporazuma. Dolazak NATO snaga potisnuo je francuski i engleski vojno-politički utjecaj u drugi plan, ali i stvorio otvoreno neslaganje europskih država s dominacijom Amerike na ovom području interesa u jugoistočnoj Europi.

Hrvatska je nakon Daytona definirala svoje bitne političke ciljeve. Ti su ciljevi sadržani u nekoliko odrednica vanjske i unutarnje politike:

prvo, mirna reintegracija hrvatskog Podunavlja na osnovama Temelnog sporazuma o mirnoj reintegraciji istočne Slavonije, Baranje i zapadnog Srijema;

drugo, provedba Washingtonskih i Daytonskog sporazuma u Bosni i Hercegovini, gdje se Federacija Bosne i Hercegovine učvršćuje kao čimbenik mira i stabilnosti;

treće, normalizacija odnosa Hrvatske sa Srbijom kao pretpostavkom mira na području jugoistočne Europe i Balkana;

četvrto, integracija Hrvatske u europske institucije mira, sigurnosti i suradnje (WEU, Vijeće Europe, Europska unija);

peto, uključivanje Hrvatske u Partnerstvo za mir i NATO; i

šesto, demokratizacija društva i države te snažan gospodarski razvitak zbog socijalne stabilnosti i napretka.

*Zlatko Canjuga, profesor povijesti iz Zagreba, član vodstva Hrvatske demokratske zajednice.

Europska je unija na Daytonski mirovni sporazum i američki vojno-politički angažman odgovorila prihvaćanjem takozvanog globalno-regionalnog pristupa prema zemljama jugoistočne Europe te Balkana. Zaključci Vijeća ministara vanjskih poslova Europske unije od 26. veljače 1996. definirali su polazište Europske unije za dugoročnije uređivanje odnosa s državama jugoistočne Europe. Za Europsku uniju zemlje jugoistočne Europe države su s kojima Europska unija još nije usvojila mandat za pregovore o pridruženju. U tu skupinu država spadaju: Republika Hrvatska, Bosna i Hercegovina, Makedonija, Albanija i Savezna Republika Jugoslavija. Europska unija zalaže se i za proširenje te skupine na druge zemlje u tom dijelu Europe — na Rumunjsku i Bugarsku, a možda i na Mađarsku i Grčku.

Europska unija pokazala je svoju sporost i razjedinjenost u gledištima prema rješavanju krize na području bivše Jugoslavije. Ni nakon Daytona politika Europske unije nije se uspjela preciznije odrediti i pokazati kao konzistentan proces uspostave otvorenih odnosa s novostvorenim suveremnim državama jugoistočne Europe i Balkana. Takav pristup Europske unije unio je stanoviti nemir i nezadovoljstvo u politička vodstva nekih novostvorenih država. Svoj "globalno-regionalni pristup" Europska unija zasniva na zemljopisno-političkim okvirima. Prostor bivše Jugoslavije, s čijim se raspadom EU vrlo teško pomirila, definira se kao jedna takva zemljopisno-politička grupacija zemalja.

Države istočne i jugoistočne Europe te Balkana podijeljene su "globalno-regionalnim pristupom" u nekoliko grupacija država:

1. zemlje središnje i istočne Europe (SIE, CEEC, PECO), u koje spadaju: Bugarska, Češka, Mađarska, Poljska, Rumunjska, Slovačka i Slovenija;
2. baltičke zemlje: Litva, Letonija i Estonija;
3. 12 mediteranskih zemalja sjeverne Afrike i Bliskog istoka (Euromeditranska konferencija zemalja u Barceloni, studeni 1995.);
4. Zajednica nezavisnih država (ZND).

Tim grupacijama zemalja Europska unija otvara pristup PHARE programu i ostvaruje Sporazum o zajedničkoj suradnji, koji se kasnije nadopunjuju Sporazumom o pridruženju i prilagođavanju zakonodavstva tih zemalja zakonima Europske unije.

Europska se unija proteklih godina uglavnom suzdržavala davati otvorenu potporu Hrvatskoj za uključivanje u europske integracijske procese. Čak su i na posljednjem zasjedanju Parlamentarne skupštine Vijeća Europe 24. i 25. travnja 1996. predstavnici nekih europskih stranaka i država inzistirali na tome da se s primitkom Hrvatske pričekaju još nekoliko mjeseci. Prijašnjih godina takvo ponašanje i primjedbe mogle su se opravdati ratnim zbivanjima i srpskom agresijom na Republiku Hrvatsku i Bosnu i Hercegovinu koja je uvjetovala nestabilnost cijelog područja bivše Jugoslavije, ali se nakon Daytona i uspostave mira ti prigovori ne mogu smatrati pozitivnim stajalištem nekih europskih političkih krugova.

Europska unija smatra da Hrvatska mora ispuniti neke preduvjete za dalji razvitak međusobnih odnosa. U odnosu prema Hrvatskoj Europska unija inzistira:

1. na osiguranju političke stabilnosti u Hrvatskoj,
2. na uređenju odnosa Hrvatske sa susjednim državama,
3. na uspješnom gospodarskom razvitku (tržišnom gospodarstvu), te
4. na usklađenom zakonodavstvu Republike Hrvatske s Europskom unijom.

Iako je Hrvatska na putu uspješnog prebrođivanja i ispunjenja postavljenih preduvjeta, pojedine članice Europske unije nastoje u svakom trenutku pronaći okolnosti i razloge za sumnju i otežati prijem Hrvatske u europske institucije mira, sigurnosti i suradnje. Tako interesi pojedinih država-članica Europske unije na jugoistoku Europe nadmašuju opće ciljeve stvaranja i širenja Europske unije. Teškoće u provedbi Daytonskog sporazuma (Mostar) koriste se kao negativne reakcije Europske unije na hrvatska nastojanja prema Europi.

Europska unija svoj "globalno-regionalni pristup" prema državama jugoistočne Europe metodički razmatra na tri razine:

- a) kao odnos među državama jugoistočne Europe,
- b) kao odnos među državama jugoistočne Europe i ostalih susjednih država, te
- c) kao odnos država jugoistočne Europe i EU.

Iako Europska unija ističe, kako ne želi obnavljati nikakvu novu Jugoslaviju, niti stvarati neki oblik "balkanskog saveza", u Hrvatskoj postoji opravdana bojazan da se interesi i utjecaji koje su posredstvom bivše Jugoslavije ostvarivale europske sile na jugoistoku Europe nisu ugasili objektivnim raspadom Jugoslavije i da bi europskim silama odgovarao slom Daytonskog sporazuma. To bi jamačno reaktiviralo stare interese europske političke elite koja je preko Jugoslavije kontrolirala ovaj dio jugoistočne Europe. Zbog toga Europska unija pristupa novonastalim državama na području bivše Jugoslavije s otvorenim i vrlo širokim demokratskim zahtjevima koji nisu u stanju ispuniti ni same države — članice.

Europska unija postavlja sebi za cilj ostvarenje sljedećih poticajnih mjera u jugoistočnoj Europi:

- doprinos miru, sigurnosti i suradnji,
- poticaj za regionalnu suradnju i povezivanje,
- poboljšanje i intenziviranje odnosa s Europskom unijom, te
- doprinos s programima obnove.

Hrvatskoj načelno odgovaraju tri od četiri navedene odrednice, osim nastojanja Europske unije prema regionalnoj suradnji i povezivanju. Za Hrvatsku je neprihvatljivo bilo kakvo globalno-regionalno povezivanje s državama bivše Jugoslavije. Hrvatska želi ući u europske integracijske procese kao samostalna i suverena država i ne želi "za vratom" imati ni-

kakvo nasljedstvo ili nekakav novi oblik jugoslavenskog, balkanskog ili jadranskog regionalnog povezivanja.

S druge strane, Europska unija normalizaciju hrvatsko-srpskih odnosa promatra također u okvirima globalno-regionalne politike povezivanja i suradnje. Na zasjedanju zemalja — članica Europske unije u Royanmontu 13. prosinca 1995. zaključeno je da će se nastaviti s razvitkom procesa široke suradnje zemalja u regiji bivše Jugoslavije, uključujući Albaniju i neke zemlje SIE. Osnovni ciljevi te politike jesu stvaranje dugoročne stabilnosti regije i razvitak dobrosusjedstva.

Razumljiva je hrvatska opreznost u prihvaćanju ili otvaranju prema tako širokom konceptu globalno-regionalne suradnje. Da bi bio tobože prihvatljiv za sve, koncept se proširuje i izvan granica zemalja bivše Jugoslavije, uključivanjem drugih država jugoistočne Europe. Već bi i sami razgovori Hrvatske o uključivanju u globalno-regionalni pristup ohrabрили Europsku uniju, a Hrvatskoj nametnuli možda neke neprihvatljive obveze i stremljenja. To su razlozi koji Hrvatskoj određuju nove stavove i ciljeve. Hrvatska je za ulazak u Europsku uniju i za dalji razvitak dobrosusjedskih odnosa sa susjednim zemljama, ali nije ni za kakve oblike povezivanja koji bi i najmanje narušili teško stečeni suverenitet države. Osim toga, stalno prisutne ideje o potrebi stvaranja, obnove ili restauracije makar krnje Jugoslavije u zamišljenim koncepcijama neslužbenih europskih krugova, ne daju dovoljne garancije Hrvatskoj, pa ni službeno negiranje Europske unije kako nije za stvaranje nekoga novog oblika balkanskog saveza nije dovoljno snažno da bi Hrvatskoj otklonilo sumnju u stvarna europska nastojanja na području jugoistočne Europe. Različiti stavovi što ih imaju europske sile i Amerika nakon Daytona u odnosu prema Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini zasad samo potvrđuju ispravnost hrvatskih političkih gledišta.

Hrvatskoj su prihvatljiva načelna određenja Europske unije da je za smanjenje napetosti na području bivše Jugoslavije, da se mora voditi politika prevencije od izbijanja novih sukoba i razvijati nove oblike povjerenja i dijaloga. Cilj te politike je stavljanje svih sudionika u ravnopravan položaj i postizanje nekonfliktnog stanja u regiji, te uključivanje tih zemalja u Europski pakt o stabilnosti. Za uspješnost svojih namjera Europska unija želi osigurati i financijska sredstva pomoći projektima dobrosusjedstva i suradnje.

No Europska unija ne odustaje od embarga na izvoz naoružanja zemalja bivše Jugoslavije. Ta se adresa odnosi na Republiku Hrvatsku, Bosnu i Hercegovinu i Saveznu Republiku Jugoslaviju. Takav pristup Europska unija opravdava prisustvom mirovnih trupa IFOR-a i UNTAES-a, ali daje licenciju za izvoz oružja Makedoniji zbog američkog angažiranja na tom dijelu Balkana. Zanimljiva je činjenica da podršku za svoje stavove Europska unija traži i od zemalja SIE koje žele, ili su na pragu ulaza u Europsku uniju, čime se ostvaruje širi europski pritisak na novonastale zemlje s područja bivše Jugoslavije. Tim oblikom pritiska na zemlje SIE

Europska unija proširuje svoj politički utjecaj, znajući da te zemlje zbog želje za ulaskom u Europsku uniju neće odbaciti spomenute prijedloge.

Neodlučnost Vijeća ministara Europske unije o primitku Hrvatske u Vijeće Europe nakon pozitivne odluke Parlamentarne skupštine potvrđuje da je Hrvatska s pravom oprezna prema namjerama Europske unije. Za otvaranje procesa dijaloga potrebno je izgleda još više vremena i još više odbacivanja starih povijesnih predrasuda europskih sila prema jugoistoku Europe. Hrvatska je spremna za razgovor o svom ulasku u Europsku uniju.

Zlatko Canjuga

CROATIA AFTER DAYTON

Summary

The author thinks that the American political and military initiative in Bosnia and Herzegovina has stopped the four year war and enhanced the American influence in the region. European Union has reacted to the latest developments by adopting a new regional approach towards the countries of southeastern Europe. This approach has been employed in relation to other European and Mediterranean regions outside EU as well (central and eastern Europe, the Baltic states, the Mediterranean countries, the Union of Independent States). EU's policy towards Croatia is extremely reserved. It has insisted on a set of preconditions being fulfilled by Croatia before the negotiations about Croatia's membership in this organization may even commence. Croatia wants to forge links with the EU and is willing to comply with its demands, but is highly sceptical of regional associations.